

whakatutuki i nga mahi, ka whai ai te iwi i raro. Ka kiiia te tirana penei he "rangatira" ko tenei kawai rangatira tonu tenei, e manaakitia ai, e piki ai, e mana ai, ki roto ki tetahi iwi ke. Ko te whakapapa tenei o ta Ngati-Porou tangi: "To matau rangatira." He tinana tenei i whakatokia ki roto kia ia te ngakau mahara, te aroha, te manaaki tangata, te hapai i nga whakahaere a te iwi. He wahine tika ia hei noho i roto i te matotorutanga o te tangata. He ringaringa, he kingawaha no nga rangatira, he pononga rongo i tapae ia ia hei whakahere ki te iwi. E ki ana to tatau ariki: "Ko te mea o koutou e wawata ana kia rahi ia, me tuku ia ia hei pononga, ko te mea hoki e whakaiti ana ia ia ka whakanuia." No reira ko te kinaki o nga roimata o Ngati-Porou i heke waipuke nei ki runga ki te wahine nei: "Haere, to matau rangatira."

"HE KOTAHİ NA TURAHIRI, E HORU TE MOANA."

E toru nga wahine a Rongowhakaata, he tamahine na te tangata kotahi. Ko Turahiri te potiki o te whanau nei, me te wahine tuatoru a ta ratau tane. Kotahi ano taua tamaiti. Ko Rongomai-ratahi tona ingoa. Mo tangata nei te whakatauki e rongo katoa nei te motu. Ara: "He kotahi na Turahiri, e horu te moana." Na Rongomairatahi, ko Turourou, "Ko te Ikawhakatu ki roto o Turanga." Ko tekawai tenei o te wahine nei. I te wa ia Te Otene Pitau, i tukua i nga tipuna o Mere te mana o Rongowhakaata ki taua tangata. He wetiweti e tahi o nga kupu o taua tohinga ia Pitau. Ko tetahi tenei: "Kia tipu koe hei tahu ahi." Tipu tonu a Pitau. E mohio ana te Tai-rawhiti, me te Tai-Hauauru, i ona ra, ko Pitau te marae o Turanga. Ka tipu a Mere hei tangata ka whakahokia taua mana kia ia. Ka tata maua te marena ka whaikupu a Pitau raua ko tona wahine ko Mere Whati (pakeke) kia Mere (tamaiti). "Ka marena koe, ka hoki mai ki Pakirikiri hei whakahuihui i nga morehu o matua, o te iwi hoki. Anei to whare te Poho o Rukupo." Ngaro nei maua ki Ngati-Porou. Ka mauria mai Te Poho-o-Rukupo ki Manutuke. Ka whakahoutia ano te tuku a nga koroua ra ki ta raua mokopuna: "E hine hoki mai hei noho i roto i o koutou whare ko o taina." Ana taina, ko Hinehou raua ko Pani Te Kani, nga tamariki a Heta Te Kani raua ko Te Karukoura. Ahakoa ra kaore tera ahua i tutuki i runga i te mea i tohia ketia au ki te tohi o te ao hou, kei te mohio nga morehu o ona matua e ora mai na, ko ianei te tamaiti takitaki o ena marae:—Te puhi o te waka o Rongowhakaata Tuturu. Ka tae maua ki Te Araroa ki Wharekahika, ki roto ki tooku hapu ki Te Whanau a Tuwhakairiora, ka whakaputa te ahua o te wahine nei. Ka naomia mai e aku tuakana rangatira e Te Hati raua ko Te Ngarara Houkamau, e to matau papa hoki e Hori Mahue, "heipiki kotuku ki o ratau mahunga, hei mapihi maurea ki o ratau taringa." Ka uru ia ki roto ki te kahui o nga wahine whakahaere tikanga o Waipapu, ki te taha o Arihia Ngata ratau ko ona taokete. Ki roto ki Te